

Stefano Aloe: *Angelo de Gubernatis e il mondo slavo*, Gli esordi della slavistica italiana nei libri, nelle riviste e nell'epistolario di un pioniere (1865-1913), Studi slavi e baltici, Dipartimento di linguistica, Università degli studi di Pisa, Pisa 2000, 316

Ова њига посвећена је представљању и проучавању словенске мисли у Италији кроз напоре ерудите Анђела де Губернатиса, у другој половини XIX и почетком XX века, у годинама које се сматрају преломним за почетак развоја италијанске славистике. Основне преокупације аутора усмерене су, с једне стране, ка утврђивању улоге Губернатиса, русисте и слависте, у успостављању ове дисциплине у Италији, а с друге, на степен његовог познавања руске књижевности. Изворе ових истраживања Алоје је налазио у Губернатисовим књигама, у првим италијанским славистичким часописима у којима је он сарађивао или их уређивао (*Rivista europea*, *Nuova antologia*, *Revista internazionale*, *Natura e arte*), затим у архивској грађи која се односи на његову кореспонденцију чувану у библиотекама Фиренце, Москве, Санкт Петербурга или Прага.

Алоје је, сходно обиму грађе и активностима Губернатиса, конципирао два основна одељка књиге *Русија* (поглавља: 1. Први односи са Русима (21-47); 2. *Rivista europea*: Татјана Светоф (49-70), *Vestnik Evropy* (71-92), Алексеј Толстој (93-101), Louis Leger (102-119); и 3. Нове иницијативе (1867-1888): *Nuova antologia* и *Dizionario* (121-138); *Revue internationale* и *Dictionnaire* (139-155) и *Словенски свет* (Пољска (159-189), Чешка (190-198), Словени: Србија (199-232), Хрватска и Далмација (233-251), Бугарска (252-258)).

Резултати истраживања представљени су у одељку *Закључци*.

Веома информативни и подстицајни за даља истраживања јесу подаци наведени у *Додатку*: Каталог *Slavica* у фонду де Губернатиса у Централној националној библиотеци у Фиренци (стр. 267-287), затим библиографије: Славистика у Италији од XIX века (289-290), Библиографија радова о Губернатису (290-292), Библиографија радова Анђела и Софије де Губернатис који се односе на славистичке теме (292-293), Библиографија Губернатисових чланака у руским, осталим словенским (293-294) и италијанским часописима (294-296), Библиографија словенских аутора или тема у часописима којима је руководио Губернатис (296-306), Попис објављене (306) и необјављене кореспонденције А. Губернатиса (306-308). Следи Индекс имена (309-316) који не само што омогућава брже сналажење него представља и попис Губернатисових сарадника и пријатеља из словенског света, као, преглед ондашњих националних и славистичких часописа који су се у већој или мањој мери бавили славистиком..

Алојева анализа показала је да је Губернатис својим чланцима и приказима о писцима и делима руске књижевности подстицао интересовање италијанске интелигенције, а да притом није темељније познавао токове руске књижевне мисли. Захваљујући и Губернатисовим напорима руски књижевници А. Толстој, Жемчужников и Гогољ једно време су били популарни у Италији. Нарочитог успеха у представљању италијанским читаоцима

имао је са Љермонтовим и Тургењевим. Када је Губернатис помогао да се у Италији обрати пажња на руску културу а књижевност приближи бројним преводима и студијама, окренуо се новим темама. Предмет његовог интересовања за словенске народе били су, поред Пољака, Чеха, Хрвата и Срби (из Србије и Далмације).

Студија С. Алоа открива Губернатиса као научника и “filoserba” који је видно доприносио ширењу и проучавању српске културе у италијанској средини као аутор или посредник у објављивању студија српских научника.

Познато је Губернатисово занимање за Србе, њихову историју и фолклор присутно у његовој књизи *La Serbie et les serbes* (1897). Веровања о биљкама и животињама код Срба, у склопу јужнословенског и руског фолкора, заступљена су у *Mythologie des plantes ou Legendes du regne végétal* (1878-1882), *Zoological Mythology or the Legends of Animals* (1872) и *Storia comparata degli usi natalizi in Italia e presso gli altri popoli indo-europei* (1869, 1878²). Вероватно захваљујући контактима преводилаца и Губернатиса српске народне песме су објављене у *Storia universale della letteratura* из 1883. (vol. III, IV/1, IV/2, V, VI), према преводима Јакова Ђудине и Петра Касандрића (*Женидба Максима Црнојевића*). Ова Губернатисова антологија је значајна не само за упознавање Италијана са народном песмом¹ једног

јужнословенског народа већ и као посредник у њеном ширењу у Грчкој. Андреас Мардзокис, грчки песник италијанског порекла, користио је Губернатисово издање да српске песме представи грчким читаоцима. Студије о српским песмама налазиле су своје место у Губернатисовим часописима *Rivista contemporanea* (M. Car, *Vuk Stefanovic Karadzic e la poesia popolare serba*, 1888, feb.232-255; *Rassegna letteraria dei paesi jugoslavi*, 1888, lug.139-146), *Rivista delle traduzioni popolari italiane* (A. de Gubernatis, *Canti popolari serbi di G. Nikolic*, 1894, 1/10, 809) и *Natura e arte* (U. Inchiostri, *I canti popolari serbi*, 1895).

Часописи које је Губернатис оснивао и водио упознавали су италијанске читаоце са српском историјом. Тако су у *Revue internationale* објављена: писма С. Новковића (*Lettre de Belgrade*, 1883, 1884) и студије С. Бошковића (*La Serbe dans ses relations internationales*, 1885 и *L'empereur Etienne Douchan de Serbie et la Peninsule Balkanique au XIV siècle* 1886.

illirici, greci (1842), Ferdinando Pelegrini, *Saggio di una versione di Canti popolari slavi* (1846), Francesco Karafa, *Canti del popolo Dalmata* (1849), Ivan de Rubertis, *Poesie Serbe di Medo Pucić* (1869), Jakov Kjudina, *Canti del popolo slavo, tradotti in versi italiani con illustrazioni sulla letteratura e sui costumi slavi*, (1878), Petar Kasandrić, *Canti popolari epici serbi, Versione metrica* (1884), Marko Antonio Kanini, *Il libro dell amore* (1885), Dj. Zabrarini, *Saggio di traduzioni dal serbo con introduzione* (1887), Jovan Nikolić, *Canti pololari serbi* (1894).

¹ Српске народне песме у италијанској средини представљене су и преводима: Alberto Fortis, *Viaggio in Dalmazia* (1774), Marko Brier (nisu štampani), Nikola Jakšić, *Carmi slavi tradotti in versi italiani* (1829), Nikola Tomazeo, *Canti popolari toscani, corsi,*

Почетак Губернатисове преписке са српским интелектуалцима везује се за време рада на књизи *Dizionario biografico degli scrittori contemporanei*. На препоруку Л. Лежеа Губернатис је С. Новаковићу поверио представљање српских писаца. Након постављања Новаковића за министра унутрашњих послова, Губернатис се ослањао на С. Бошковића, В. Ђорђевића и друге сараднике из Србије. По мишљењу С. Алоа не може се поуздано утврдити ауторство чланака, за већину се претпоставља да су дело С. Новаковића, затим самих аутора као у случају С. Бошковића.² Текстове о српским писцима преводили су Јан-

ко Веселиновић и Хаим Давичо, док је коначна редакција припадала Губернатису.

Губернатисова оставштина открива и честу размену мишљења о промени физиономије његове периодичне публикације *Revue internationale* у јединствени међународни часопис који би уједно био и званично гласило Српског ученог друштва, а у чији рад би биле укључене Мађарска и Југославенска академија из Загреба. Тај предлог није реализован због административних тешкоћа и жеље да се сачува честрдесетогодишња традиција у називу Српског ученог друштва. Овај часопис био је разлог прекида сарадње са Л. Лежеом, сарадником чији су прилози у рубрици *Новости из словенских књижевности* Губернатисове *Rivista Eugorea* пружали најзначајнији допринос неговању славистике седамдесетих година XIX века, а сам часопис подизали на виши научни ниво. Губернатис је очекивао подршку и сарадњу Л. Лежеа у преobraженем часопису. Овог пута та сарадња је изостала, чак је и потпуно прекинута након Губернатисовог одбијања да у новом часопису објављује предавања Л. Лежеа са париске славистичке катедре.

Осим преписке која указује на успешно остваривану научну сарадњу, постоји и она која открива неостварене планове, на пример, о постављању Губернатиса за српског посланика у Фиренци.

Губернатисова лична иницијатива, одржавање сталних веза са сарадницима из словенског света, како то указује и Алоева књига, видно је утицала на развој славистике у Италији. Његове заслуге признате су у Србији избором за почасног члана Српског ученог друштва.

² Концепција књиге није обавезивала аутора да се посебно бави садржајем *Dizionario biografico degli scrittori contemporanei*. Љубазношћу С. Алоа располажемо подацима о којим се српским писцима писало у Губернатисовим речницима. У италијанском издању *Dizionario degli scrittori* (1879) наведени су Стојан Бошковић, Ђуро Даничић, Јован Драгашевић, Драган [Владан] Ђорђевић, Љубомир Јовановић, Милан Миличевић, Љубомир Ненадовић, Стојан Новаковић, Јован Ристић, а у француском издању (*Dictionnaire international des escrivains d'aujourd'hui*, Florence 1888-1891) Матија Бан, Јован Бошковић, Стојан Бошковић, [Јован] Драгашевић, [Владан] Ђорђевић, Владан Јовановић, Јован Јовановић Змај, Ђорђе Малетић, Милан Милићевић, Стојан Новаковић, Јован Ристић, Марко Цар, [Панта] Срећковић, Мања заступљеност Срба у *Речнику*, у односу на друге Словене, по мишљењу С.Алоа јесте последица неодазивања на Губернатисове позиве и анкет *Историја Грчке новог доба*.

Губернатисово дело, судећи по приложеној библиографији, ни код нас ни у Италији није довољно проучено.³ Студија С. Алое *Анђело де Губернатис и словенски свет* драгоцен је прилог бољем познава-

њу Губернатисових научних и организаторских напора у покретању славистичких истраживања у Италији, а у исто време и вредан допринос историји славистике.

Јованка Ђорђевић Јовановић

³ Поводом смрти А. Губернатиса у Српском књижевном гласнику објављен је некролог са критичким освртом на његово дело (М. Ристић, *Анђело де Губернатис*, СКГ XXX/V, 1913, 399–400.